

KP-AMSTERDAM

Volgens Vondel's „Gijsbrecht" hebben de Amsterdammers vreemd krijgsvolk altijd „noô van vóór en liefst van achteren" gezien, maar er is toch een opmerkelijk verschil in de wijze, waarop zij zich jegens een vreemde bezetting gedragen hebben, dat drietal malen waarop de stad die te verduren heeft gehad.

In de *Spaanse* tijd was Amsterdam kortweg *fout*. Toen in 1572 bijna alle Hollandse steden de zijde van de Prins kozen, deed Amsterdam het niet, en in de verschrikkelijke jaren 1573 en 1574, toen Haarlem en Leiden zich doodvochten, hield Amsterdam zich niet slechts op de vlakte, maar streed het aan de Spaanse kant. De val van Haarlem was aan Amsterdam te wijten, want zijn vloot versloeg de Geuzenvloot op het Haarlemmermeer, en daarvan was het gevolg, dat de belegerde stad geen toevoer meer kon krijgen en zich moest overgeven.

In de *Franse* tijd was Amsterdam *slap*. Wel kwam er in November 1813 eindelijk enige illegale actie en heeft Job May met zijn „Bijltjes", de Oranjegezinde arbeiders der scheepstimmerwerven, de brand gestoken in de douanehuisjes, nadat de Franse bezetting naar Utrecht afgetrokken was, maar verder dan die demonstratie kwam men niet. De „Bijltjesdag" van 1813 ging in een regenbui en zonder vrucht te dragen onder, omdat de vierentwintig mannen, die op dat ogenblik het roer in Amsterdam in handen hadden, het „zozeer niet nodig" vonden „om zich op te offeren".

Zij paaiden het volk door oranje op de borst te dragen, maar schreven tegelijk aan Molitor, de afgedropen Franse generaal, dat zij trouw bleven aan de keizer. Pas toen een troep Kozakken dwars door de Franse linies heen te Amsterdam was aangekomen, vatten de heren moed. Maar toen was Den Haag, waar de dappere Gijsbert Karel van Hogendorp de leiding had genomen, Amsterdam reeds voor geweest.

De Amsterdammers van de *Duitse* tijd onderscheidden zich gunstig van hun vaders. Niet fout, niet slap, maar *goed* was thans de stad. Niemand minder dan Koningin Wilhelmina heeft hiervan getuigd toen zij aan Amsterdam het devies verleende: Standvastig, vastberaden, barmhartig.

Het voorbeeld voor de rechte houding tijdens de bezetting is gegeven door burgemeester W. de Vlucht (†), toen hij op 15 Mei 1940 de Duitsers met koele afgemetenheid ontving, en dat voorbeeld is gevolgd door de bevolking van de hoofdstad, die van meet af een ijzige negatie aan de dag legde. De ongebroken Nederlandse zin der Amsterdammers trad in Augustus '40 aan het licht, toen de geweldige Apollohal tot drie maal op één middag volstroomde met mannen en vrouwen, die met Dr H. Colijn (†) en Prof. Dr J. R. Slotemaker de Bruïne (†) getuigen wilden: wij capituleren innerlijk nooit!

Laaiend sloeg de opgekropte woede van de Amsterdammers over geestelijke onderdrukking, ontrecting en Jodenvervolging naar buiten bij de algemene staking van 25 en 26 Februari '41, het eerste volksverzet in Nederland, het eerste volksprotest tegen een pogrom in de geschiedenis der wereld!

De Februaristaking is hard neergeslagen.

De Joden zijn in de loop der jaren '41 en '42 weggevoerd en het volk bood daartegen niet opnieuw verzet. Er waren wel eens kloppartijen met Mussert's „zwarte apen", de knapen der WA, en de illegale pers begon zich te ontwikkelen, maar van ernstig actief verzet bleek in die periode weinig.

Toen, 28 Maart '43, sloegen de vlammen uit het gebouw van het bevolkingsregister aan de Plantage Middenlaan. Het was een vermetele verzetsdaad, deze brandstichting en ofschoon het kaartsysteem niet volledig werd vernietigd (compact papier brandt slecht) waren de

gevolgen toch afdoende. De bij de illegaliteit betrokken ambtenaren konden na de brand met het beschadigde register doen wat zij verkozen. Wiens kaart verdwijnen moest, verdween; wie een valse naam behoefde, kreeg die. Velen hebben daar hun leven aan te danken gehad. De mannen, die de daad bedreven — Arondeüs en zijn makkers — zijn gegrepen en gefusilleerd.

De brand van 28 Maart was als een sein voor vele sabotagedaden, hoofdzakelijk verricht door links georiënteerde groepen, van welke Bolhoed (Gerrit Jan van der Veen †) een der voornaamste leiders was. Er zaten in deze groepen verscheidene communisten en na het uitvallen van Bolhoed kreeg een communistisch voorman, Freek, de leiding. Het was niet vreemd, dat in het actieve verzet van '42 - '43 relatief veel communisten zaten. Zij waren vóór '40 reeds geschoold in illegale arbeid — natuurlijk met een heel ander doel dan verzet tegen de bezetters van het vaderland — en ze hadden geen last van de scrupules, die in Christelijke kringen slechts langzaam overwonnen werden.

Het Huis van Bewaring aan de Weteringschans is dikwijls het doelwit geweest van illegale werkers, die gevangenen bevrijden wilden, helaas nimmer met gunstig resultaat.

Na twee pogingen, in '43 ondernomen, waarbij men niet verder kwam dan de deur van de gevangenis, werd op 1 Mei '44 een overval ondernomen onder leiding van Bolhoed. Hierbij traden voor de eerste maal KP'ers actief op in Amsterdam. Ook Bertus (Leendert M. Valstar †), de leider van de LKP in het Westen, had namelijk het plan opgevat De Ridder (Hendrik Dienske †) en anderen uit de Weteringschans te halen. Bij de voorbereiding bleek, dat Bolhoed dezelfde plannen had en men is met hem gaan samenwerken. Uit Groningen, Zeeland en Utrecht werden KP'ers opgetrommeld. De Haas (Fritz G. M. Conijn †) van de KP-Alkmaar leverde een paar man. Otto, de latere KP-leider voor Noord-Holland, was ook van de partij. Het was een enigszins overhaast bijeengebrachte ploeg, wier los verband, tezamen met het aanslaan van een hond de oorzaak werd van de mislukking. De Duitse wacht kwam in het geweer en op de binnenplaats werd het een hel van vuur, waaruit Bolhoed door twee vrienden zwaar gewond werd weggedragen. Kort daarna werd hij door de SD gearresteerd en op 10 Juni '44 is deze dappere strijder, nog verre van hersteld, gefusilleerd.

De medewerking door de LKP aan deze actie in Amsterdam geboden, werd zeer snel door zelfstandig werk gevolgd. De KP-Alkmaar, meer van een provinciaal dan plaatselijk karakter, liquideerde in Mei '44 twee SD'ers op de Nassaukade, kraakte in Juni d.a.v. een SD-flat in de Corellistraat en voerde in dezelfde maand overvallen uit op politiebureaux aan de Overtoom en op Kattenburg, vanwelke de eerste slaagde, doch de tweede niet.

Omstreeks deze tijd vond de leiding der LO te Amsterdam het nodig, dat er een eigen Amsterdamse KP gevormd werd, wier taak, behalve eventueel kraakwerk, vooral zou zijn het beveiligen van de LO, o.m. door het opruimen van gevaarlijke verraders. Zij bracht de Top der LKP van haar verlangen op de hoogte en deze zond Arie (Hilbert van Dijk †) naar Amsterdam om een KP te stichten.

Korte tijd na Hilbert kwam ook Johannes Post (†) in Amsterdam, hij voor de organisatie van de LKP in het Westen van het land. Johannes kreeg het echter veel te druk met de voorbereiding van de tweede overval op de Weteringschans en hij betrok Hilbert in dit werk. Aan de vervulling van hun opdrachten kwamen zij daardoor geen van beiden toe. Johannes werkte bij de voorbereiding en uitvoering samen met de tot dan toe zelfstandige groep van Carl (Johannes A. Meeuwis †), die voordien verzetswerk van verschillende aard verrichtte. Het drama van deze tweede overval, die 15 Juli '44 plaats vond en door verraad **mislukte**, wordt in een ander gedeelte van dit boek verhaald¹⁾. Op deze plaats is het van

¹⁾ Zie pag. 376 e.v.

belang te vermelden, dat onder de elf slachtoffers ook Hilbert van Dijk was. Zijn opdracht tot vorming der KP-Amsterdam was nog niet uitgevoerd.

De KP-Amsterdam is eind Juli '44 in overleg met de Amsterdamse leiding der LO gevormd door Otto, KP'er uit het Westland, Fritz Conijn en Pierre. Aan Otto werd de leiding voor heel Noord-Holland opgedragen, maar in de praktijk concentreerde hij zijn aandacht op Amsterdam. Fritz Conijn was de leider van de KP-Alkmaar. Medio Juli was deze met Pierre naar Amsterdam gekomen, omdat hun ploeg uit elkaar geslagen was. De Amsterdamse KP bestond bij haar oprichting uit het overschot der ploegen Alkmaar en Hoorn, enkele Amsterdamse LO'ers en een paar onderduikers.

Zoals de KP-Alkmaar tevoren wel in Amsterdam gewerkt had, zo opereerde de KP-Amsterdam met haar sterk Alkmaarse inslag eerst in het noorden. Haar eerste acties waren: 19 Augustus '44: inval in het distributiekantoor te Oudorp; 29 Augustus: overvallen op bonnentransporten te Schagerbrug en Spanbroek.

Op deze zelfde 29ste Augustus liep Fritz Conijn, de energieke leider der KP-Amsterdam, in een val, door de SD gesteld.

Met een paar vrienden was hij naar een café bij de Berlagebrug gegaan voor een ontmoeting met een SD-agent, die had beweerd, dat hij voor geld een gevangen illegale werker de vrijheid hergeven kon. Op het caféterras werden zij plotseling overvallen door negen SD'ers onder leiding van Oelschlägel. Fritz was niet, zoals anders gebruikelijk, gedekt door zijn ploeg, nu deze in het noorden van Noord-Holland opereerde. Hij werd gegrepen en op 6 September '44 te Vught gefusilleerd.

Met de beide hier vermelde acties was het „ouderwetse” KP-werk afgelopen. Dolle Dinsdag kwam, de slag bij Arnhem, de afsluiting van noord-Nederland. Bonnenkraken waren niet meer nodig, omdat de distributiebescheiden voortaan op een eenvoudiger manier te krijgen waren. Er zijn nog wel eens wat levensmiddelen en materialen in beslag genomen, het Departement van Sociale Zaken, dat in het Scheepvaarthuis gevestigd was, is van een kaartstelsel verlost en een heel aardig kraakje was de inbraak bij de British American Tobacco Company, begin Februari '45, die een buit van 450.000 sigaretten opleverde, maar hoofdzaak werd sabotage en beveiliging. De KP was toen echter opgenomen in het verband der Binnenlandse Strijdkrachten.

In de Binnenlandse Strijdkrachten moesten op bevel van ZKH Prins Bernhard samenwerken de Ordedienst, de Raad van Verzet en de Landelijke Knokploegen. Het waren heterogene elementen. LKP en RvV bestonden uit kleine ploegen van uiterst energieke jongelui, bedreven in overvallen, maar vrijwel onbekend met militaire organisatie. De OD omvatte een grote schare oud-militairen en daaronder vele officieren. Men kon verwachten, dat deze officieren de omvangrijke Binnenlandse Strijdkrachten zouden commanderen. Voor de KP'ers was het een hard gelag om zich te voegen onder officieren, die nog geen actief verzet hadden gepleegd, terwijl de KP dagelijks het spit afbeet. Hierbij kwam, dat de zeer kameraadschappelijke sfeer der ploegen zich niet gemakkelijk verdroeg met het strakke militaire gareel.

Te Amsterdam is het met de samenwerking tenslotte toch behoorlijk goed gegaan. Nadat de vertegenwoordiger van de LKP, Otto, en die van de LO en de RvV hadden laten blijken, dat zij de luitenant-kolonel, die in '40 garnizoenscommandant van Amsterdam was en daarna commandant van de OD, niet wensten, omdat zij zich met zijn plannen niet konden verenigen, werd tot commandant der BS in gewest X (Amsterdam) een majoor benoemd, die de schuilnaam Knecht aannam.

Met wijsheid heeft deze officier zijn troep geleid. De LKP kon daarbij een betrekkelijke zelfstandigheid bewaren. Dat er desniettemin nog wel eens wrijving was laat zich verstaan.

*Binnert Ph. de Beaufort
(Lange Jan)
Tevens: inlicht.dienst.
Eerste arr. begin Nov. '42
door verraad, in Brussel op
weg naar Eng. Juli '43
ontvl. uit „Oranjehotel”
Scheveningen. Op 16-2-'45
in A'dam door SD'er her-
kend, achtervolgd en neer-
geschoten.*

*Pieter A. Roodenburgh
Tevens: GDN.
Gearr. 17-11-'44 door te
goed vertrouwen in SD-
contact Henneicke.*

*Pieter J. Elias
(Harry)
Gearr. 17-11-'44 t.g.v.
verraad Henneicke.*

*Franciscus A. H. Keve
(Sjoerd de Boer)
Gearr. 1-11-'44 bij Den
Haag tijdens autotransport
voor de KP. De auto was
niet van goede papieren voor-
zien.*

*Hendrik E. Temme
(Groen)
Gearr. 26-2-'45 bij het
schaduwen van een SD'er.*

Deze 3 personen behoorden tot het recherchebureau van de KP-Amsterdam.

Bij de werving van nieuwe leden der BS in het najaar '44 was aan de KP een belangrijke taak toebedeeld. De LO bood haar daarbij hulp aan. Tweeduizend man, zorgvuldig uitgekozen, kon zij aan de KP ten behoeve der BS ter beschikking stellen. De KP heeft dit aanbod afgeslagen. Zij wilde zelf haar mensen kiezen. Veel minder bekend in Amsterdam dan de LO begon zij lukraak te werven en hierbij zijn vergissingen begaan, die soms ernstige gevolgen hadden.

De KP-leiding heeft een belangrijke bijdrage geleverd tot de opbouw van de BS in Amsterdam. Haar aandeel bestond in het formeren van het leger van de „blauwe overall”, onderscheiden in de Linie-West (waartoe o.m. behoorde de actieve groep Reintje de Vos, die ook met de LO samenwerkte), Linie-Oost en Stoottroepen, tezamen tellende enkele duizenden koppen. De leiding van deze afdelingen berustte grotendeels bij de oude kernleden van de KP-Amsterdam, terwijl tevens verschillende oorspronkelijke KP'ers aan deze groeperingen werden toegevoegd.

In hoofdzaak was dit leger bedoeld om bij eventuele bevrijdingsgevechten actief op te treden. Tot dat doel zijn haar manschappen gedurende de wintermaanden voortdurend geïnstrueerd en geoefend op het gebruik van wapens. Het oorlogsverloop leidde ertoe, dat dit leger nooit tot openlijke activiteit kwam, hoewel zo nu en dan enkele manschappen stootsgewijze optraden bij sabotagehandelingen.

We houden ons hier echter niet verder bezig met deze BS-groeperingen, ons verhaal betreft de kleine, uiterst strijdbare Gideonsbende, die rechtstreeks voortkwam uit de oude KP-Amsterdam en voortaan vijf ploegen telde: de oude kernploeg, thans Frans I genoemd, en daarnaast de ploegen Loek, Frans-Oost, Herman en Carl.

Elke ploeg was 10 - 16 man sterk, tezamen telden zij ruim 60 leden. Zij waren bewapend met pistolen en beschikten ruimschoots over ontploffingsmiddelen. Driehonderd belangrijke acties hebben zij verricht; 28 verraders werden door haar geliquideerd.

Bij deze ploegen behoorde een recherchebureau, opgericht door de Amsterdamse politie-rechercheurs Harry (Pieter J. Elias †) en Toon, dat werkte met 6 à 8 niet al te jonge mannen (35 à 45 jaar). Dit bureau ging de gangen van de SD na, waarschuwde bedreigde illegale werkers, ontmaskerde verraders, gaf aanwijzingen aan de ploegen.

Het recherchebureau had veel dienst van twee „SD-contacten”, beide werkzaam op het

bureau van de SD in de toenmalige Euterpestraat. Een van deze was een meisje, Thea, in Duitsland opgevoed, en aanvankelijk als Duitsgezind bij de SD in dienst getreden, maar de arrogantie en wreedheid van de Duitsers brachten haar Hollands bloed aan het bruisen. Als secretaresse van Blumenthal, een der voornaamste SD-figuren, ontving zij veel post, die zij aan de KP in handen speelde. Ze moest o.a. afschriften maken van een archief van de OD, dat in handen van de SD gevallen was bij de arrestatie van een OD-koerierster. Thea bezorgde, behalve aan haar chef, ook een afschrift van de archiefstukken aan de KP, en dank zij dat zijn vele verzetsmensen gewaarschuwd en gered.

De SD — die veel bekwame politieurspeurders telde — ontdekte natuurlijk, dat er een lek zat in zijn bureau, maar Thea werd in de eerste maanden niet verdacht. Toen er eindelijk argwaan jegens haar rees en zij in het allergrootste gevaar verkeerde, heeft de KP haar op een eigenaardige manier gered. Men liet haar naam door Radio-Oranje omroepen in een rij van Duitse oorlogsmisdadigers. Toen Londen haar zo fel beschuldigde, had zij bij de SD onmiddellijk het vertrouwen weer terug.

De gevaarlijkste figuur, die door de KP uit de weg is geruimd, was Oelschlägel. Deze geslepen speurder had vóór de oorlog reeds in Nederland gewerkt en kende onze taal goed. Hij werkte met behulp van zijn „Vertrauensmänner” zeer zelfstandig, zonder zijn collega’s van de SD ooit in zijn zaken te moeien; deze kenden zijn V-mannen niet eens. Aangenomen mocht daarom worden dat door het elimineren van Oelschlägel niet alleen deze vijand zou verdwijnen, maar ook verscheidene van zijn agenten, die, waar het getij sterk aan het verlopen was, zich wel niet aan andere ambtenaren der SD zouden verbinden. Het recherchebureau van de KP ging de gangen van Oelschlägel zeer nauwkeurig na. Spoedig wist het dat hij dagelijks om half vijf ’s middags een ontmoeting met een aantal verraders had in het portiek van het bankgebouw op de hoek van de Beethovenstraat en de Stadionweg. Daar wilde de KP hem grijpen en ontvoeren, opdat hij spoorloos zou verdwijnen. De recherche-afdeling voorzag namelijk, dat het doodschieten van een zo belangrijk man als Oelschlägel ernstige represailles zou uitlokken. Als hij spoorloos verdween, en het gelukte de verdenking te werpen op Duitsers, werden die represailles misschien vermeden. De liquidatie is niet volgens het plan volvoerd. Drie KP’ers met een auto wachtten op 23 October ’44 tevergeefs op Oelschlägel op de hoek van de Stadionweg en zij waren reeds van plan om in te rukken, toen een koerierster om half zes het bericht bracht, dat de SD’er gezien was in een café in de binnenstad. Onmiddellijk gingen de KP’ers toen daarheen en troffen hem aan op het ogenblik dat hij het café zou verlaten. Oelschlägel werd gevolgd. Bij de Apollolaan sloegen de KP’ers toe. Het werd een vinnige vechtpartij, waarbij de fles met chloroform, waarmee men Oelschlägel wilde verdoven, viel en brak. Toen de KP’ers de hevig spartelende en luid schreeuwende SD’er niet spoedig in de wagen konden krijgen, en er vrees bestond, dat Duitsers hem ontzetten zouden, zijn hem twee kogels door het hoofd gejaagd.

Nu de verdwijning niet spoorloos was geschied, waren de represailles streng. Acht en twintig goede Nederlanders plus een misdadiger zijn neergeschoten op de Apollolaan en twee villa’s zijn er in de as gelegd. Een uiterst gevaarlijk man was echter uit de weg geruimd. „Dit zet ons werk twee jaren achteruit!” heeft Lages, chef van de SD, uitgeroepen, toen hij de dood van Oelschlägel vernam.

Een liquidatie, die in de bezettingstijd en ook na de bevrijding nog omstreden is, was die van Henneicke, op 8 December ’44, ’s morgens om acht uur neergeschoten, vlak nadat hij per fiets zijn woning aan de Linnaeusparkweg had verlaten. De man had zich ingedrongen in de LO en werd door velen als „goed” beschouwd. Het recherchebureau van de KP had evenwel ontdekt, dat hij illegale werkers aan de Duitsers uitgeleverd had en

David Blom
(Daan)

Dirk Bons Sr
(Karel)

Antonie P. Bons Jr
(Ton-Ad)

Jacobus W. J. Heeren
(Rolf)

Johannes P. van Kan
(Ketel)

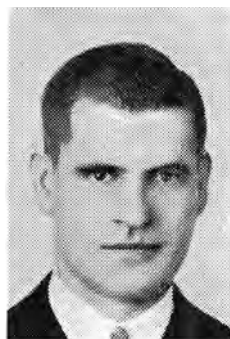
Deze 5 personen zijn gearresteerd 27-3-'45 op aanwijzing van de huiseigenaar van een der duikadressen, juist op het moment, dat men daar in vergadering bijeen was.

Fredericus C. C. M. Coelen
(Hollander)
Gearr. 17-1-'45 door on-
bekende oorzaak.

Hendrikus C. Hendriksen
Gearr. 7-2-'45 bij overval
op Duitse opslagplaats.

Martinus Molenkamp
Gearr. 10-1-'45 t.g.v. and.
arr., waarbij zijn adres
werd gevonden.

Jan D. Oversteegen
(David)
Gearr. 7-2-'45 bij overval
op Duitse opslagplaats.

Jakob H. v. d. Veen
Huisvesting KP.
Gearr. 1-9-'44 bij huis-
zoeking, waarbij zoon een
D. neerschoot en wist te
ontvluchten.

Behalve V. d. Veen behoorden de bovenstaande personen tot de Groep Reintje de Vos uit de Linie-West.

Jan Bottema
(Van Buren)
Tevens: NSF, Natura.
Gearr. 4-11-'44 door Feld-
gendarmrie tijdens auto-
transport voor de KP. De
auto was niet van goede
papieren voorzien.

Maurits Baggers
(Dr Brand)

Johnny Even

Heinrich W. Klöpping

Gerben A. Lenstra
(Gerrit)
Tevens: Pas-op-kamp
(Veluwe).
Gearr. 17-6-'44. Behalve
de uitlevering van de gewes-
telijke vergadering te Weert
(zie pag. 83), heeft de
gevangen Bob Jesse, op
aandrang van de SD, een
afsprake met Lenstra op
het station te A'dam opge-
volgd, wat tot Lenstra's
arrestatie leidde.

Deze 3 personen zijn gearresteerd 7-9-'44. Bij inval van Duitsers is Klöpping in vuurgevecht gedood. Baggers en Even werden nog dezelfde dag gefusilleerd.

bezig was de KP op te rollen. Hoe gerechtvaardigd en noodzakelijk deze liquidatie is geweest, bleek na de oorlog, toen de „colonne Henneicke” is berecht. Zij bestond uit circa 30 NSB'ers die tegen het zgn. „koppengeld” ondergedoken Joden opspoorden en zeker 2000 van deze ongelukkigen aan de Duitsers uitgeleverd hebben. De geliquideerde Henneicke was leider van deze groep.

De derde liquidatie, waarvan hier melding moet worden gemaakt, was die van Van Arkel in Februari '45. Hij werd ervan verdacht, dat hij het bestuur van de Stichting '40 - '45 had verraden. Het recherchebureau ging zijn gangen na en in samenwerking met LO en CID werd hij gearresteerd door de KP. Bij het verhoor bekende hij. De KP heeft het doodvonnis voltrokken ¹⁾).

Sabotage, vóór September '44 door de KP in Noord-Holland zelden bedreven, was in de laatste oorlogswinter een druk beoefend handwerk. Dank zij de „droppings” waren de ploegen ruim voorzien van „plastic”, een explosieve stof, die met behulp van voorladingen, cortex en slagpijpjes tot ontploffing werd gebracht. Het tijdstip der ontbranding kon geregeld worden door een tijdpotlood, het „gevaarlijke speelgoed” van de Engelsen, waarover de Duitsers destijds zoveel misbaar maakten. Er werd sabotage gepleegd tegen de Duitse scheepvaart en hierbij hadden de sabotageploegen het vooral voorzien op de drijvende bokken, die gebruikt werden om tramrijtuigen en zware machines, door de vijand hier gestolen, op rijnen te laden en naar Duitsland te vervoeren. Op tweede Kerstdag '44 stortte van de eerste bok, gemeerd aan de De Ruyterkade, de bovenbouw ineens, en in de loop van Januari '45 hebben KP'ers met bootjes, dikwijls in sneeuw en ijs, door het havengebied gezworven en ettelijke bokken vernield of tot zinken gebracht. Voorts zonk op 6 Maart '45 door toedoen van de KP-Amsterdam een schuit met honderd ton schietkatoen bij de kruisfabriek te Ouderkerk a.d. Amstel en ging op 20 Maart een grote zeesleepboot, pas van de werf, bij de Amsterdamse Droogdokmaatschappij te gronde.

Terwijl de aanslagen op schepen weinig wraakmaatregelen der Duitsers uitlokten, wellicht omdat zij hoofdzakelijk tegen de plundering van Nederland gericht waren, waren de represailles na spoorwegaanslagen drastisch. De Duitsers beschouwden deze nl. als aanvallen op de Wehrmacht. Een aanslag op een Duitse soldatentrein in de vroege morgen van 26 November '44 bij Halfweg ondernomen, had tot gevolg, dat diezelfde dag vijf woningen in dat dorp in vlammen opgingen. Een aanslag bij Heerhugowaard, in het begin van '45, die een brug ontzette en een locomotief uit de rails wierp, gaf de SD aanleiding een aantal gevangenen uit de Weteringschans — waaronder Herbert (Hendrik van Asten †), districtsleider der LO te Haarlem — op het voetbalveld van Sint Pancras te fusilleren en enkele boerderijen te Heerhugowaard in brand te steken. Na een tweede aanslag op de spoorbrug bij Halfweg werden tien personen, onder wie Wim Speelman van „Trouw”, bij wijze van represaille ter dood gebracht. Een spoorwegaanslag bij de Uitweg onder Sloterdijk was voor de Duitsers aanleiding om Harry (Pieter J. Elias †) van het recherchebureau, benevens Pa Verkuyl (Matthijs Verkuyl †) en kleine Henk (Hendrik J. Verkuyl †) — door verraad gearresteerd ²⁾ — op 15 December '44 te doen fusilleren.

Menigvuldig waren de aanslagen op Duitse auto's, in de stad geparkeerd. Een bom met een tijdpotlood werd in een cabine gelegd — meestal een hachelijk karwei, want de Duitsers hielden goede wacht — en op de vastgestelde tijd vloog de auto in de lucht. Bij voorkeur richtte de KP haar aanslagen op de radio-peilwagens, die naar illegale zenders zochten, maar deze auto's werden uiteraard door de Duitsers extra scherp bewaakt en het kostte vaak veel moeite en list om de bewaking te verschalken.

¹⁾ Zie pag. 123 e.v.

²⁾ Zie pag. 554 e.v.

Leendert van Keimpema

Adrianus F. J. Meijerrees

Theodorus P. Nieland

Jurgens H. Overdiek

Johan Pardoën

Gerardus M. Steen

Jean L. Steets

Rudolf Stroethoff

Cornelis Tijmes

Hein Wipper

Deze 10 personen behoorden tot de Linie-West. Gearresteerd 8-4-'45 door het vinden van een aantal BS-identiteitsplaatjes, i.v.m. het oprollen van de Groep Reintje de Vos. Zie pag. 541.

*Albert Bakker
(Ab)*

Viel na geslaagde nachtelijke sab. actie op 28-12-'44 bij Nederhorst den Berg in handen van patrouillerende SS en Feldgendarmarie. Mishandeld en gef.

Frederik B. Jernberg

*Hermanus de Kok
(Han)*

René Pijck

Johan van Reede

Deze 5 personen behoorden tot de Linie-Oost. Tenzij anders vermeld, zijn zij op 5-5-'45, de dag der bevrijding, in een straatgevecht gesneuveld.

Eens toen een KP'er al fietsend een bom wierp in een auto van de Groene Politie op het Surinameplein, hoorde hij achter zich: „Jou heb ik!” en vloog een kogel langs zijn oor. Het was de Duitsgezinde politie-luitenant Groen, die aldus een illegale werker meende te overrompelen. Zijn schot miste, doch dat van de KP'er die de bommenwerper dekken moest, trof doel. Groen viel.

Op 5 Januari '45 lieten de Duitsers hun beruchte oproep uitgaan aan alle mannen om zich voor wegvoering te melden. De gehele illegaliteit kwam in het geweer teneinde deze poging om het Nederlandse volk te ontmanen, te verhinderen. In de grote steden, waar de honger zwaar werd, bestond kans, dat de toeloop groot zou zijn, omdat de vijand overvloedig voedsel toezegde aan elk die voor hem wilde werken.

Het Amsterdamse werkcomité, waarin alle illegale groepen vertegenwoordigd waren, was van mening, dat collaborateurs maar moesten ondervinden, dat het bij de Duitsers ook gevaarlijk was. Na overleg met dit comité gaf de BS-commandant aan de KP opdracht de ambtenaren, die de deportatie registreren zouden, te liquideren, en de Spieghelschool, waarin de aanmelding plaats zou hebben, in brand te steken.

Voor de liquidaties leverde de KP 7 man, de RvV 2 en de OD 1.

Zij vervoegden zich in de vooravond van 10 Januari '45 aan de woningen van de betrokken ambtenaren en schoten hen neer (7 van de 10 werden gedood). Na deze terechtstellingen verzamelden de KP'ers zich in de buurt van het Leidseplein en staken de Spieghelschool in brand.

Bij wijze van represaille werden vijf ambtenaren van het arbeidsbureau Amsterdam door de SD gefusilleerd, terwijl tevens de leden van een ploeg van de PBC diezelfde dag bij een overval gegrepen, op de plaats van de brand werden doodgeschoten.

Drie dagen later was de Emmaschool aan de Passeerdersgracht voor de aanmelding gereed gemaakt. Druk liep het niet, maar naar de zin van de KP meldden zich er natuurlijk veel te veel. Eerst ging Gijs naar binnen om de situatie op te nemen en te onderzoeken of je er veilig met een tas kon lopen en nadat hem was gebleken, dat een tas niet werd gecontroleerd, stapte Pierre de school in, ook met een tas, doch thans gevuld met „plastic”. Nonchalant zette hij de tas bij een tafeltje neer, waaraan een Duitser zat te schrijven. Het tijdpotlood werkte wat sneller dan Pierre had vermoed. Hij was nog in het lokaal toen de bom barstte en hij midden in een ruïne van schreeuwende Duitsers, kermende gewonden, vallend gesteente en krakend hout stond. Pierre was licht gewond; hij stelde het voor alsof het nogal erg was en daaraan dankte hij, dat hij in een apotheek terecht kwam, vanwaar hij kon ontsnappen.

De sabotages zijn besloten met een massale actie tegen Duitse bunkers op 9, 10 en 11 April. In alle hoeken en in het hart der stad vlogen plotseling de betonnen kazematten van de Duitsers in de lucht, op 11 April, het hoogtepunt der actie, zes tegelijk en deze sabotage zou zijn voortgezet, indien het niet was aangegaan op de wapenstilstand, die de laatste weken der bezetting in het Westen heeft gekenmerkt. De Vertrouwensmannen kwamen aan het praten met Seyss Inquart. Te Amsterdam kwam via de KP contact tot stand tussen de Ortskommandant Schröder en de commandant van de BS. De felle strijd werd toen geleidelijk minder. Het rapport van de KP vermeldt nog, dat op 13 April de spoorlijn tussen Wormerveer en Zaandijk is opgeblazen en dat op 14 April een aantal accu's zijn gekraakt, een gevangene is bevrijd en drie leden van de staatspolitie zijn ontwapend. Daarmee besluit het. Doch het einde van de strijd tegen de bezetters betekende nog niet, dat de KP kon rusten. Bij de bevrijding werden de sabotageploegen veranderd in de „Speciale Brigade”, die tot opdracht kreeg de ambtenaren en handlangers der SD te arresteren en daarna dienst gedaan heeft als militaire politie van de Binnenlandse Strijdkrachten.

Ons overzicht van het werk van de KP is nogal grimmig. Dat lag er toe. Het Amsterdams

verzet was grimmig in het laatste oorlogsjaar en dat der KP zeker niet het minst. Maar niet altijd vlogen de kogels uit de loop van de pistolen. Er was wel humor ook en aan het eind van ons verhaal mogen een paar staaltjes daarvan worden gereleveerd.

Een paar KP'ers waren er op uit om bommen in Duitse auto's te deponeren. Een pracht van een wagen zagen zij staan, voorzien van alle kentekenen der Duitse weermacht. Zij wachtten op een gunstige gelegenheid om ongemerkt hun bom te plaatsen. Ai, daar kwam de eigenaar van de auto aan. Zou het nog lukken een brokje „plastic” in de cabine te schuiven? „Hé makkers, wat moet dat?” werd hun opeens in zuiver Hollands toegeroepen. De chauffeur was . . . een KP'er, die in een gerequireerde wagen rondreed.

Een harde illegale werker, HBS-leraar, werd gegrepen en opgebracht naar het SD-bureau in de Euterpestraat, gevestigd in dezelfde school, waar hij jaren les gegeven had. „Hier wachten”, snauwde een SD'er, duwde hem in zijn oude schoollokaal en ging toen verder. De leraar bleef niet wachten; hij zette zijn hoed op en wandelde uiterlijk rustig door de bekende gangen. Met een „Heil Hitler” groette hij de schildwacht. „Heil Hitler”, groette die terug. De man was vrij.

Hans Dobbe (Theodorus Dobbe †), in het uniform van de Grüne Polizei, stapte brutaalweg in een auto van de Grüne, op het parkeerterrein voor het Indisch Instituut, reed naar de gevangenis aan de Amstelveenseweg, gelastte daar op hoge toon, dat de gevangene Menno Santema met hem mee moest en toen de gevangeniswacht bedenkingen opperde, voer hij uit op de manier der Nazi's. Santema kwam en Hans Dobbe bleef volkomen in zijn rol, door hem met zijn laars de wagen in te trappen, tot grote verontwaardiging van het publiek. Toen Santema onder de rit zijn vriend herkende was het: tableau!

En hoe prachtig heeft Duitse Henk, één der KP'ers, het manneke uit het Concertgebouw, dat bij de Nederlandse agent, die voor het gebouw van de Ortskommandantur op wacht stond, voortdurend jengelde over een illegale drukkerij bij zijn burea, op z'n nummer gezet zonder hem een haar te krenken. Door die agent gewaarschuwd ging Duitse Henk met indrukwekkende SD-papieren in zijn zak eerst naar dat manneke en daarna naar de drukkerij — waar ieder op de hoogte was — om vervolgens het manneke weer op te zoeken en hem zo ongenadig uit te kaffen over een valse aangifte bij de SD gedaan, dat het ventje over al zijn leden beefde en nooit de moed meer heeft gehad om de Duitsers te vertellen van de illegale drukkerij.

De KP-Amsterdam onderscheidde zich van de meeste ploegen van de LKP door haar gemengde samenstelling. Behalve Katholieken en Protestants-Christelijken, telde zij onder haar leden ook verschillenden, die tot geen kerk behoorden. Er waren ruwe knapen bij en de strijd en het gevaar maakten hun gemoed niet weker. Maar een bende avonturiers was de KP voorzeker niet. Bij alle afkeer van kadaver-discipline was er een goede tucht. Aan het gezag der zelfgekozen leiders onderwierpen de mannen zich. Zelfs bij de liquidatie van verraders — het precairste werk van de KP — toonden zij zelfbeheersing. Verschillende verraders, medewerkers der SD, zijn door de KP-Amsterdam gearresteerd, verhoord, veroordeeld en gefusilleerd, maar zij zijn noch mishandeld, noch gesard.

De represailles door de Duitsers toegepast na acties der KP, mogen in dit gedenkboek niet verzwegen worden. De ergste hebben wij vermeld onmiddellijk bij de acties. Er zijn meer wraakmaatregelen genomen, telkens een paar man. De grote groepen, die bij de Amsteldijk en in het Weteringplantsoen ter dood gebracht zijn, werden echter niet gefusilleerd als represaille voor daden van de KP-Amsterdam. De geruchtmakende fusillering van Ds T. Ferwerda, de nestor der Gereformeerde Amsterdamse predikanten, tegelijk met koster Siebren van der Baan, tegen de achtermuur der Keizersgrachtkerk, was wel represaille voor KP-werk. De kerk was wapen-arsenaal van een KP.

Ons standpunt nopens de represailles is bekend. Hoe ontzettend de Duitse wraakmaatregelen ook waren, de KP moest doorgaan met haar actie ter voorkoming van nog verschrikkelijker rampen. Of altijd de noodzakelijke voorzichtigheid is betracht, of er niet wel eens een liquidatie is geschied, die niet door strikte noodzaak werd gevorderd? Wie werkt maakt fouten. De KP maakte er ook bij haar hard en zenuwslopend werk.

Maar de man, die dit hoofdstuk heeft geschreven en geen lid van de KP geweest is, moet getuigen, dat de drie leuzen van het devies, door H.M. de Koningin aan Amsterdam verleend: „Standvastig, Vastberaden, Barmhartig”, ten volle toepasselijk zijn op de KP. De eerste beide leuzen hebben aan het einde van dit hoofdstuk geen adstructie nodig. En wat de derde aangaat: een diepe bewogenheid met het verschrikkelijke lot van het volk onder de bezetting heeft de KP tot de strijd geïnspireerd. De vurige begeerte om ons land te verlossen van het Duitse dwangjuk, dat meer dan tweehonderdduizend Nederlanders het leven kostte, heeft haar tot het einde doen volharden. Ware barmhartigheid heeft haar daarbij gedreven.